

ЕТНОС, ЕТНИЧНИ ОТНОШЕНИЯ И СПЕКУЛАЦИИ С ЕТНИЧНИЯ СТАТУС НА БЪЛГАРОМОХАМЕДАНИТЕ

проф. дин д-р по социология Евгений Иванов Сачев

Университет по библиотекознание и информационни технологии, София

ETHOS, ETHNICAL RELATIONS AND SPECULATIONS WITH ETHNIC BULGARIAN MUSLIMS STATUS

Prof. Evgenii Ivanov Sachev, PhD

Abstract: В статията са разгледани научно-теоретичните и практико-приложни аспекти на етнокултурния и етнорелигиозен генезис на формирането на етничната общност на българите-мохамедани в Република България. Анализирани са понятията „етнос“ и „етнични стереотипи“. Представени са основните етнични стереотипи на българите-мохамедани. Изяснени са основните критерии за тяхната етнична идентификация. Определени са основните приоритети за противодействие срещу опитите за денационализация на българите-мохамедани и за създаването на т. н. „Помашка република“.

The article viewed scientific theoretical and applied aspects of ethnocultural and ethno-religious genesis of the formation of the ethnic community of the Bulgarians Muslims in Bulgaria. The article analyzed the terms „ethnicity“ and „ethnic stereotypes“. Representative of the basic ethnic stereotypes of Bulgarians Muslims. Clarified are the main criteria for their ethnic identification. Identified the main priorities for counteracting attempts denationalization of Bulgarians Muslims and create so-called „Pomak republic“.

Key words: българите-мохамедани, етнос, генезис, етнични стереотипи, етнична идентификация.

Bulgarians Muslims, ethos, genesis, ethnic stereotypes, ethnic identification.

В последно време не само по отношение на българомохамеданите, но и за други исконни български етнични общности, зачестиха опитите да се представят като небългарски общности, наричани самостоятелни или отделни „етнични групи“ или най-често „етноси“. Тези и други подобни прояви не само се дължат на невежество, но и могат да се третират като пряко посегателство спрямо националния ни суверенитет, националните ни интереси и националната ни сигурност. Да се определят българомохамеданите като небългарска етнична общност от представители на държавната и на общинската изпълнителна власт, на обществени и на граждански организации, на образователни институции, на медии и дори от служители на Националния статистически институт е признак не само на груба подмяна на тяхната национална културна идентичност, но и спекулация, насочена към нарушаването на тяхното самоосъзнаване и самоизразяване, като неделима част от единното българско общество, държава и нация. Като се прибави и демографският колапс в България, опитите да се обявяват български етнически общности за отделни не български етнически групи или етноси, са изключително опасни за целостта на българската нация, държава и общество.

Както е известно, националността се определя като генетична, социално-икономическа и социална характеристика на представителите на конкретна нация. Ето защо единството на българската нация, на българската държава и на българското общество се явява фундаментално условие за устойчивото развитие на отделните български етнографски и български етнически групи, на конфесиите (вероизповеданията) и на гражданите. Това единство трябва да се разглежда и като активен фактор за обезпечаването на духовната цялостност на българското общество и за стимулирането и разгръщането на интелектуалния и на моралния потенциал на българския народ. В този смисъл противодействието срещу опитите за денационализация се явява основен приоритет на националната ни сигурност.

От една страна, равнището на държавната политика, на научните изследвания в областта на националната културна идентичност и на националното самосъзнание представляват особено важен държавен ресурс, действителен фактор за модернизация на страната, условие и предпоставка за решаването на външнополитически задачи и на актуални проблеми за устойчиво развитие на Република България в качеството ѝ на субект на световната култура и история.

От друга страна националното самосъзнание се определя като степен, като равнище на индивидуалното и на общественото съзнание. То е характеристика на националната общност и е една от формите за изразяване на самобитността на народа и на неговите представители, обединени от единството на общия си произход.

Ето защо изясняването на етническата принадлежност на българомохамеданите може да бъде разглеждано като проблем, пряко свързан с формирането на българската нация, общество и държава. Националното самосъзнание исторически се формира в процеса на образуването на нацията. Българомохамеданите са неотменен компонент от българската нация. Националното им осъзнаване е свързано с общия им български етнически произход и органичната им принадлежност по отношение на тяхната култура, език, общностни особености, манталитет и чувство за общонационална солидарност с общобългарската култура и духовност. И накрая, изследванията в областта на етническия статус на българомохамеданите се отнасят и до изясняването на проблемите, свързани с българската национална идентичност. Чувството за национална принадлежност е най-ранно формираният се системен компонент на националното самосъзнание. Ето защо идентичността се основава на включването в националните групи на отделните индивиди, на отделните граждани, които осъзнават парциалността, а в някои случаи, и временността на своята принадлежност към тях. От това обстоятелство се определя и активната роля на представителите на творческата интелигенция за формирането на единна национална идентичност и на единно национално самосъзнание.

Ето защо е крайно необходимо да се изясни съдържането на такива фундаментални понятия като „етнос“ и „етнични стереотипи“ в контекста на последните научно-теоретични изследвания. Тяхното дефиниране има приоритетно значение за създаването на модерна национална концепция, на национална доктрина и в крайна сметка на национална стратегия за устойчивото развитие на българското общество, на българската държава и на българската нация.

Етнос (от гр. „ethnos“ – „група“, „племе“, „народ“) означава междупоколенческа група от хора, обединени от продължително съвместно съжителство на определена територия и имащи общ език, обща култура и общо самосъзнание. Веднага искам да подчертая, че това понятие е въведено от представители на силно идеологизираната съветска наука, т. е. преимуществено е разработвано, въведено и използвано от съветската и постсъветската етнология и социална антропология с цел да бъдат

обслужвани етнополитическите интереси на съветската и постсъветската панруска идея за евроазиатско превъзходство. Същевременно е необходимо да се посочи, че според съветските и постсъветските учени понятието „етнос” обобщава признаците на етнически общности, разглеждани като самостоятелно формирани етнически групи и преминали през всички етапи от културното и историческото развитие на човечеството.

Целта е била да се изгради единна съветска нация, а сега – на единна евроазиатска мултинационална общност. Основите на теорията за етноса се поставят през 30-те години на XX век от руско-съветският етнограф и етнолог Сергей Михайлович Широкогоров. Той разглежда етноса като основна форма за съществуването на локалните групи на човечеството. За основни признаци на етноса той считал единството на произход на обичаите, на езика и на начина на живот. През периода 1960-1980 г.г. концепцията на Широкогоров е била доразвита от други съветски етнографи. В това отношение най-последователна като марксистко-ленинска интерпретация е теорията на съветския историк и етнограф, академик на Академията на науките на Съюза на съветските социалистически републики (СССР) Юлиан Владимирович Бромлей. Той създава нови понятия като „етникос” и „етносоциален организъм”. Според Юл. Бромлей „етникос” е етнос в тясното значение на думата или съвкупност от хора, обединени от общ език, от обща култура и от общо самосъзнание. „Етносоциалният организъм” е съответно етнос в широкия смисъл на думата или вече това са етноси, които са представени като социално-политически общности. По този начин т.н. „съветска нация” се е определяла като „етнос” тип „етносоциален организъм”. Според Юл. Бромлей „етникос” и „етносоциален организъм” са самостоятелни макроединици на общественото развитие. В зависимост от принадлежността на тези макроединици към определени обществено-икономически формации етносоциалните организации се появяват като племена, народности (робовладелски и феодални) и нации (буржоазна и социалистическа). Значително място в теорията на Юл. Бромлей заема детайлизираната класификация на етничните процеси. Последните се детерминират като изменения на етноса, проинтергретирани преимуществено към различните епохи от развитието на човешката цивилизация. Етносът е разглеждан и в контекста на теорията на комуникацията и то пак от представители на съветската наука. Най-ярките застъпници на подобна трактовка са Сергей Александрович Арутюнов (виден съветски етнолог, социален антрополог и историк) и Николай Николаевич Чебоксаров – известен съветски етнограф и географ. Те представят етноса като ареал на повишена плътност на информацията. Особено внимание обръщат на междупоколенческата трансация на информацията, осигуряваща приемственост и стабилност (устойчивост) на етничната система във времето и пространството. Стадиалните типове етнически общности – племена, народности и нации се разглеждат като три различни типа информационни плътности. Концепцията на С. Арутюнов и на Н. Чебоксаров става най-продуктивна (в инструментално и в приложно отношение) и след съветския период на руската наука. На тази основа се разработиха и продължават да се разработват отделни варианти и модификации от теорията на етноса. С тяхна помощ се обясняват опитите за изграждането на всеруска или общоруска нация, в която да се обединят не само славянски по своя етничен произход нации. Тези неосоциалистически по своя идеологически характер научни тези и постановки не липсват за съжаление и в съвременната българска наука. От постсъветските проучвания за етноса, при които не се прилага марксистки подход, заслужава да се отбележат трудовете на съветско-руския историк, етнолог, географ, поет и преводач от персий-

ски език Лев Николаевич Гумилев. Лев Гумилев представя етноса като елемент на етносферата – особена биосоциална реалност, развиваща се по свои уникални закони. Според него етносът може да се проявява в „персистентно” (циклично) и в „динамично” състояние. Преходът, преминаването в последното състояние се обуславя от мутации – „пасионарни тласъци“ – импулси или пулсации. Така етносът се появява през различни стадии от своето развитие и, подобно на всеки жив организъм, умира. При социокултурните процеси няма умирање и раждане, както при биологичните процеси в природата. Социокултурните явления следват единен, социокомуникативен по своята същност процес на самовъзпроизводство и на саморазвитие, на саморегулиране и на самоусъвършенстване, който има две основни качествени характеристики – устойчивост и промяна. Нонконформистката концепция за етноса на Л. Гумилев придобива след 2005 г. необичайно широко разпространение в постсъветска или посткомунистическа Русия, особено извън пределите на професионалната аудитория. Въпреки тези основни и различни концепции на етноса и опитите да бъдат разпространени извън Русия, заслужава да се подчертае, че в съвременната англосаксонска научна литература понятието „етнос” не се употребява като синоним на етническа група или на национално малцинство. Разгледаните концепции на етноса от представителите на съветската и постсъветска наука имат редица общи недостатъци. Обемът на това понятие, който включва език, култура, самосъзнание и територия, прави построяването на единна теория на етноса, както и дефинирането на това понятие крайно затруднено. Съдържанието на понятието „етнос” единствено и само отразява в пълна степен свойства на етничните общности и то от периода на индустриалното общество, на индустриалната епоха от края на миналия век, т.е. то може да се определи като качествена характеристика на историческата категория етническа общност „нация”. По отношение на донационалния стадий от развитието на човешката цивилизация, с характерната за него културно-лингвистична вариантност и извън етническа форма на самосъзнание, понятието „етнос” се оказва непродуктивно (напр., по отношение на историческата категория етническа общност „народност”). Понятието „етнос” в западноевропейската наука се употребява изключително рядко и то само като качествено състояние на дадена етническа група (например, в социокултурната антропология). Ето защо разработването на теорията на етноса се счита за не актуално и безперспективно. **В този смисъл и употребата на понятието „етнос” като синоним на етническа група или, още повече – на национално малцинство е неправилно.** Това понятие, създадено през епохата на съветизма и на „студената война” от съветските идеологизирани учени отдавна е отхвърлено от съвременната наука. Затова употребата му като синоним на понятията „етническа група” и на „етнически малцинство” се дължи или на невежество или на целенасочени спекулации и политизиране на научната дейност. Вместо „етнос” при определяне на различията на отделните етнически групи или на етнически малцинства се употребява понятието „етничност”. Етничността се схваща като съвкупност (сборна) качествена характеристика (иманентно-присъща) на конкретна етническа група. Етничността (или етничната принадлежност) е съотнасяща се категория към определено общество на основата на членство на хората и на осъзната тяхна принадлежност към съответна етническа общност, различна от етничната общност или от етничните общности, сред която (които) тези хора живеят. Етничната идентификация същевременно не е абсолютно свободен избор. Затова етничните взаимоотношения вътре и извън групата са определящи за формирането на етничната граница на дадена етническа общност, а не споделената или обща култура, религия и език.

Етническият стереотип е устойчив, емоционално наситен, обобщен образ на етническа група. Характерно за българомохамеданите е, че те нямат общностно етническо самоназвание. И това е така, защото **мохамеданин е религиозен, а не етнически признак**. Затова съществуват повече от петнадесет различни местни названия за тях, като „аповци“, „ахряни“, „бебечини“, „бели цигани“, „боганци“, „гаджали“, „горани“ или „горанци“, „дилсъзи“, „жупани“ или „жупци“, „мърваци“, „помаци“, „потурнаци“, „рупци“, „торбеши“, „чеченци“ или „чечлии“ („чешлии“) и т. н. Както е известно **помаци първоначално са се наричали българомохамеданите главно в района на Северна България, населяващи сравнително малък по територия ареал в Тетевенския край**. Антибългарските действия и антибългарската пропаганда се опитват да разпространят това название върху целия ареал на разпространение на българомохамеданите. Установено е, че до края на миналия век екзонимът „помаци“ не е бил така разпространен, както сега. Една от причината да бъде избрано названието „помак“ и то да бъде налагано като официално название на българомохамеданите, според някои мнения, е, за да се формира не българска етническа група с участието, както на роми-мюсюлмани, и на татари-мюсюлмани, живеещи и заселващи се в Република България. Първоначално като ендоним (автоним) названието „помак“ („помаци“) се отнасяло за ромите-мюсюлмани, населяващи заедно с тати-мюсюлмани и с българомохамедани ограничени територии в района на гр. Ловеч и на гр. Бяла Слатина. После то се разпространило за всичките тези групи мюсюлмани, живеещи в указания район. От това обстоятелство са се възползвали тези институции и организации, които провеждат целенасочена антибългарска дейност, за да наложат названието „помак“, съответно „помаци“ като общо название за всички българомохамедани. По този начин се цели изкуствено да се формира и разпространи нов етнически стереотип на социално поведение в българското общество и държава, който да определя българомохамеданите като чужда на българската нация самостоятелна етническа група, като небългарска етническа общност.

Етническите стереотипи се подразделят на етнически авто- и хетеро-стереотипи. В първия случай обект на етническите стереотипи се явяват „най-типичните“ представители на своята етническа група. Във втория – съответно представителите на иноетнически (чужди, външни) групи. Авто-стереотипите обикновено са най-позитивни, диференцирани и комплексни в сравнение с хетеро-стереотипите. Съотношението на сравнимите, емпиричните, измеримите показатели в авто- и хетеро-стереотипите се използва за психологична диагностика на различните аспекти на етническите взаимоотношения, а така също и за оценка на съхранеността и на целостта на съответната етническа група, като субект на междуетническо взаимодействие. Етническият стереотип се отразява едновременно като емоционално-оценъчно отношение към представителите на дадена етническа група, и като знания за нея. Съдържанието на етническият стереотип акумулира пристрастни представи за общността, за особеностите на нейния общностен характер, за спецификата на нейното общностно поведение, за силните и слабите страни на нейната общностна особеност, за възможностите и за специфичните взаимодействия с нейните представители и редица други. В основата на етническите стереотипи стоят етнически представи, получени от разнообразните вторични източници, включително исторически натрупан опит на предишни междуетнически контакти. Явявайки се разновидности на социалните стереотипи, етническите стереотипи обхващат общи с тях свойства, като:

- **съгласуваност**. Това означава единство на представите, разпределени или възприемани сред преобладаващата част от членовете на стереотипизираната група;

- **обобщеност;**
- **схематичност;**
- **опростеност на съдържанието;**
- **извънредност на емоционалната наситеност;**
- **поляризираност на оценъчния знак;**
- **устойчивост към новата информация. Устойчивостта на етническият стереотип не е абсолютна.**

Етническият стереотип е способен с течение на времето постепенно да се трансформира, пречупвайки в своето съдържание съществени промени в облика на обекта на стереотипизация. Етническите стереотипи също могат да се изменят в зависимост от промените на характера на междуетничните отношения или с увеличение на междуетничните контакти. Приписваните общи, сходни характеристики на представителите на цялата група без достатъчно осъзнаване на различията между тях се явява отличителна черта на стереотипизацията. Това е един от най-разпространените и универсални механизми за междугрупово възприемане. И на това разчитат тези, които манипулират чрез исляма и то на този вариант, който е фундаменталистки, да откъснат от българската етническа общност българомохамеданите. Тези антибългарски действия се осъществяват чрез спекулативно използване на основните функции на етническите стереотипи. Във формирането на авто-стереотип в българомохамеданите, че са инородни на българите етническа група, се използват главно следните социопсихологични функции на етническа стереотипизация:

- **когнитивна.** Тя се свежда до схематизирано, опростено, подредено, „зададено“ възприемане на небългарски етнически произход, изопачаване на исторически факти и събития и тяхното „обяснение“ чрез митове и легенди, свързани с ислямски догми и заблуждения;
- **ценностно-защитна.** Състои се в насаждане, съхраняване и защита на ценности, позиции и права на индивида на основата на фундаменталния ислям и туркизацията;
- **междугрупова диференциация.** Чрез активна протурска пропаганда се поддържа антибългарска груповая идентичност;
- **функция за обясняване и оправдаване на съществуващите междугрупови отношения.** Тя се осъществява целенасочено по линия на културната и икономическата асимилация;
- **функция за съхраняване на отношения, които имат протурска и про-ислямска насоченост.**

Представените основни социално-психологични функции на процесите, свързани с формирането на автостереотипи в българомохамеданите, чужди на българската етническа общност, са тясно взаимосвързани с вътрешната и външната груповая активност на българомохамеданите и се реализират в контекста на съществуващите междуетнични отношения. Антибългарската пропаганда сред българомохамеданите цели да се създават условия за нарастване на националното напрежение чрез налагането на етнически стереотипи на социално поведение, чуждо на съществуващото от векове у тях българско национално самоопределение. Такива антибългарски етнически стереотипи заедно с провокирането на етнически предразсъдъци, усилват проявите на предубеденост за техния не български етнически произход, изострят междуетническо отчуждение, засилват развитието на процесите на вътрешно етническо обособяване и на между етническа поляризация. При сегашните кризисни социалнополитически,

социално-икономически и социокултурни условия в нашата страна се наблюдава активизиран процес на опитите за създаване на антибългарски етнически стереотипи при българомохамеданите. Цели се консолидацията им като инородна на българската нация етническа група и формирането на антибългарско социално-психологично единение на всички българомохамедани. Подмяната на българския авто-стереотип на българомохамеданите с небългарски по своя характер етнически стереотип на социално поведение не би могла да бъде възможна, ако се разработи, утвърди и провежда целенасочена, последователна и дългосрочна държавна политика за национално обединение и за национално единство. Спекулациите с етническият статус на българомохамеданите се установяват и по отношение противопоставянето на тяхното българско национално и етнокултурно самоопределение. Българското им самоопределение по същество е един емоционално-когнитивен процес на осъзнаване от самите българомохамедани на своята българска етнокултурна принадлежност. Понятието „етническа идентичност“ не е еквивалентно с понятията „етничност“, „етническа принадлежност“, „етническо самосъзнание“ и „етническа идентификация“. Истинската етническа идентичност на човека в определени случаи може и да не съвпадне с официално предявената или приписвана етническа принадлежност. Ако идентификацията е процес, благодарение на който се реализира етническо отъждествяване, то идентичността се определя като резултат от такъв процес на идентификация. Процесите на установяването и на развитието на идентичността се заключават в синтеза на идентификация. Те се интегрират в системата на съставляващите цялата идентичност компоненти.

Основни критерии за етническа идентификация, които се явяват и основни приоритети за противодействие срещу опитите да бъдат денационализирани българите мохамедани могат да бъдат:

- **роден език.** За българомохамеданите това е българският език;
- **общ произход.** За българомохамеданите той е безспорно български;
- **общо историческо минало.** За българомохамеданите това минало е неделима част от българското историческо развитие;
- **чувство за принадлежност към родната земя.** За българомохамеданите това е българската им родина;
- **традиционна материална и духовна култура.** За българомохамеданите тя се характеризира с етнографски особености по отношение на безспорно българския им произход и българската им принадлежност;
- **обща територия на живеене.** За българомохамеданите това са изконни историко-културни български територии.

Етническата идентичност е важен съставен компонент на социалната идентичност. Тя активно си взаимодейства с гражданската и с професионалната идентичност. В този смисъл етническата идентичност на българомохамеданите е несъмнено българска.

Преди тридесет години беше издаден сборник народни песни на т. н. „помашки“ език. Преди повече от двадесет години беше публикуван и „помашко-гръцки“ речник, а от седем години има и „помашка“ телевизия в гр. Ксанти. Едновременно с нея бе създаден и Европейски институт „Помак“, регистриран в гр. Смолян, базиран и управляван в гр. Стокхолм?! Кошунството е, че като запазен знак на този антибългарски по своето предназначение пропагандно-шпионски център е емблематичната седемлъчна розета от първата столица на Дунавска България Плиска, която стана символ на българщината. Вместо знакът, възприеман като знак на божествения (слънчевия) старобългарски род Дуло, е поставен турският полумесец!/? Преди ня-

колко години бе направен опит да се създаде националистическа и антибългарска партия, изписвана като абривиатура ПОМАК. Нейният създател от българска страна е г-н Ефрем Моллов. Автор е на книгата със заглавие „Има ли бъдеще Велика България или защо бе скрита историята на помаците” (2012 г.). Същото лице стои и зад споменатия „помашки” институт. Дейността на т. н. наречените „помаколози” (обявено бе наскоро, че има вече и „научно” направление – „помакология” от група набедени и политизирани псевдоучени) се подпомага основно от фондации от Германия, САЩ, Гърция и Турция. Най-изявяваща се в това отношение е фондацията „Фридрих Науман” от Германия. Особено активно в този смисъл е сегашната управляваща власт в Република Турция. В последно време се активизираха и нацио-налистически настроени кръгове от Република Гърция. Основно там тази антибългарска дейност се извършва от фондация, която включва съпруги на бивши висши служители на специалните служби, като и видни гръцки общественици и политици. Може да се посочи, че създаването на „помашкия” институт в Стокхолм беше извършено по едно и също време със смяната на ръководството и пререгистрация на акционерния капитал на една телевизия в България?! Ефрем Моллов се води и председател на института „Помак”. Новата политическа партия ПОМАК щяла да търси национално обединение и извинение за възродителния процес от управляващите?! Водят се преговори и са поканени да вземат участие в бъдещата партия представители на всички етнически и малцинствени групи от територията на България.

Докато Република Турция води политика за потурчването на българите-мохамедани, то в Република Гърция те се „помакчават” с аргумента „по-добре е да направим помашка етническа общност, отколкото, помаците в Беломорието да се турчечат”. Впоследствие този проект се прехвърля и на територията на нашата страна. Част от българите-мохамедани, останали след войните от 1913, 1919 и 1944 г. в Република Гърция вече се смятат за самостоятелна „етническа” група. Създава и нов микрокнижовен език”, различен от българския литературен език. Така българите-мохамедани трябва да се откъснат от етническото българо-езично население, от българския си корен, от българската си Родина. А след това да бъдат асимилирани както българите в Беломорието. Ако южната ни съседка действително желаше да спазва международните конвенции за въвеждане на първия език в училищата, то след изхвърлянето на наистина чуждия турски език в тях (изучаван по религиозни и политически съображения до този момент), то тя трябваше да възстанови литературния български език и автентичната българска азбука. Пренебрегването на традиционните български букви и употребата на гръцки или латински ясно показват антибългарските асимилаторски намерения. Подмяната на името на езика – „*помашки*” вместо българския е показателно за провежданата от страна на Република Гърция антибългарска политика. Българите-мохамедани останали след войните в Република Гърция наброяват – според различни и напълно противоречащи една на друга статистики – от 40 хил. до 100 хил. души. Те се намират предимно в областта между градовете Солун и Цариград (Истамбул) – южно от гр. Смолян и Бяло море. Световноизвестният виенски учен от хърватски произход и един от най-изтъкнатите слависти от втората половина на XIX в. Ватрослав Ягич казва, че диалектът на всички българи от тази област стои „най-близо до старобългарския език, писмената форма на който създадоха солунските братя Кирил и Методий през IX век”. Всеизвестни са твърденията на Митхад паша от 60-те години на XIX в. (управител на Дунавския вилает и велик везир на Османската империя), че това милионно население произлиза от потомци на българи, преобърнати в исляма, т.е. това са турски прозелити. В рапортите си до Министерството на външните работи в Атина преди Балканската война гръцките

консули в гр. Сяр и в гр. Солун непрекъснато акцентират, обръщат особено внимание на факта, че в района има „компактна и многобройна българска маса”, която „като колос се носи към морето, като с това гръцките малцинства изчезват съвършено”, „пък и турското население се обръща в незначителни малцинства”. Успоредно с етничното название „българи” в някои рапорти откриваме и синонима „българогласни”. След Балканските войни българите (или българогласните) в гръцките документи се превръщат в „славяни” или „славяногласни”, за да бъде напълно замъглено етничното им назоваване, обяснява езиковедът. За българите-мохамедани гръцките „общественици” са избрали прозвищния термин „помаци”, а за новосъчинения „език”, съответно се използва прилагателното „помашки”. Близо 90% от т.н. „помаци” всъщност живеят в Република България и са потомци на българи християни, насилствено превърнати през отоманското владичество в мохамедани. Термините „помаци” и „помашки” се смятат за обидни от това население, защото напомнят според неизяснени докрай етимологии – за тяхната злощастна съдба. Някои свързват името „помак” с глагола „помагам” (на турската власт), а други – с „помамям се” (от нея), „помъквам се” (след нея), трети с „пом(охамеданчвам се”) и т. н. в същото време идеолозите за помашка етнична общност не са догледали, че произходът на думите „помак”, „помашки” е български, с което косвено признават българския етничен характер на това население. Опитите на някои „етимолози” в Гърция да свържат „помак” със старогръцкия предлог „поти” („проти”, „прос”) със значение „до”, „от” в съчетание „Макефия” – „Македон”, т. е. „тези, които живеят до (близо до) Македония, до македонците”, разбирани като „гърци”, са толкова комични и измислени, че е обидно за образованите хора да бъдат дори коментирани. Подмяната на името на езика (български) с помашки език изобщо не променя същността на явлениято. В гръцките медии създаването на „помашкия език” се представя като **частна** инициатива на един грък, трима помаци учители и един бизнесмен, спонсорираше изданията. Промоцията на граматиката (и на речниците) бе извършена на 10 май 1996 г. в тържествената зала на най-стария и най-величествения хотел на Атина – „Великобритания”. Типично по гръцки това става в присъствието на тогавашни видни общественици (държавници и политици). Това обстоятелство опровергава тезата за „частния” характер на начинанието. Повече от ясно е, че социалният опит за написване е направен покровителството на **официални държавни институции**, и по-конкретно от армейската. Помашко-гръцкият речник е представен пред: тогавашния **заместник-председател на парламента и депутат** от гр. Ксанти; **бившата депутатка**, която по време на мандата си е била **заместник-министър в Министерството на външните работи; министъра на правосъдието** и много министри, депутати, митрополити; председателя на Атинската академия на науките; висши съдии; представители на академичните среди; дипломати от гръцкото министерство на външните работи; представители на ръководствата на гръцките специални служби; представител на **командващия Главния щаб на сухопътните войски** на Република Гърция и др. Създаването на т. н. „помашки език” има два етапа. Първият етап започва от края на Втората световна война (1944–45 г.) и продължава до 1996 г. До 1944–45 г. българите-мохамедани живеят изолирано. Вторият етап включва периода от 1996 г. до днес. Първият етап бележи провал на проекта за интегрирането им, а на втория от гръцка страна се възлагат нови надежди. През първия етап в резултат на политическото положение след Втората световна война и с възникването на двата военно-политически блока, стоящи един срещу друг, Република Гърция сама поема курс към съзнателно силно турцизиране на българомохамеданското население, намиращо се на североизточната ѝ граница. На северозападната граница бушува гражданската война,

с фактически участници от българското население. Унищожени са книги и архивни документи, дори в българския манастир „Св. Влкм. Георги Зограф“ в Света гора – Атон. Тази дейност е била ръководена от Гръцката комунистическа партия. Води се активна политика за масово внедряване на турцизмите в училищната практика. С това се цели раздалечаване на „помашите“ от българския език и от техните събратя от татък границата – в Република България, където той отдавна се е разделил с остарелите, ненужни и несвързани с новото време арабизми и ориентализми. Стига се до уникални положения. Така напр. на измисления „помашки език“ гръцкият министър-председател се нарича „*башбакан*“?! Изразът „*Папандрау винс кату башбакан са йаче млогу*“ се превежда като: „Отговорностите на Папандреу като министър-председател са многобройни“. Международната дума „*аероплан*“ с гръцка съставка в композитума по целия свят – „*аеро*“ е заменена с турската „*texep'o*“. Така изразът „*Лети с аероплан*“ на „помашки език“ придобива вид като: „*Крилли сас texep'o*“ (срвн. тур. „*tauyare*“ с вмъкнато „*x*“). В светската, просветната област положението е безнадеждно: книгите са „*китепе*“, урокът е „*дерсет*“, списанието – „*дергийе*“, ученикът – „*талеб'o*“, екскурзията – „*гезм'o*“, училището – „*мечит*“, упражнението – „*шилеме*“, тетрадките – „*тефтере*“, чинът – „*рахле*“, буквите – „*харфоне*“. („*Кутри харфоне има йумено ти?*“ означава „Какви букви има името ти?“); концертът е „*елендж'o*“, учителят, т. е. „даскал“ по гръцки е „*ходжа*“, четенето – съответно „*пойене*“ (калка), т. е. „пеене“, както пее ходжата, дворът – „*харем*“, класната стая – „*хадайя*“, тоалетната – „*муштурак*“, външната врата – „*вонкашна капийя*“, картината – „*ресим*“ и дори университетът е с измисленото съчетание – „*гул'ам мечит*“, буквално 'голямо, високо училище', и т. н. Както вижда непредубеденият читател – пълно обвързване с мюсюлманската религия. Целта е в лексикално отношение езикът да започне да се превръща в смесен. Вторият период е свързан с промяната на държавната политика на Република Гърция към Република Турция. С влошаване на междудържавните отношения между двете страни след Кипърската криза и след създаването на Турската Северна кипърска република, а също така и с ориентацията на България към НАТО и Европейския съюз, северната граница на Република Гърция става по-спокойна и у гръцките власти и военни се ражда идеята за измисляне на „нов“ език. Привидно той ще носи неутралното име „помашки“, но с помощта на обилни преводи в граматика и речници ще служи като **средство за фактическо изучаване на гръцкия език, който в Ксантийско и Гюмюрджинско** досега не се е говорил в желаната за гръцките власти степен. Така ще бъде постепенно ограничавана, както българската диалектна основа, така и предизвиканото от самите тях турско влияние в близкото минало. Властите използват, както своя стар опит от 20-те години на ХХ в. с публикуването на „Буквара“ на латиница, така и опита от издадената в гр. Букурещ т. н. „Егейска“ македонска граматика (1953 г.). Ползван е опитът на бившата Югославия със съчиняването на т. н. македонски (скопски) език. Оттук нататък пътят е ясен. Гръцкият учен Сарандос Каргакос започва да твърди, че гръцките думи са в корена на „помашкия език“. Налице били остатъци, реминисценции от старогръцкия и от средногръцкия езици. Същото, между впрочем се отнася и за т. н. „каракачански“ език, който стои в основата на съвременния гръцки език или с други думи каракачаните са част от субстрата на гръцката нация?! Гръцките думи в т. н. „помашки език“ все още се броят на пръсти: „*пагудо*“ – сладолед; „*тел'ореси*“ – телевизия; „*пулма*“ – вид автобус; „*ортусам*“ – приготвям; „*ксад'елфин*“ – братовчед(ка); „*стефан*“ – венец; „*кумотрийена*“ – фризьорка; „*зито*“ – ура; „*футиграфишка машина*“ – фотоапарат. По гръцки образец се изгова-

рват имена на държави, чужди градове и морета, като: „Галийе“ – Франция; „Аустралия“ – Австралия; „Флорентиа“ – Флоренция; „Париси“ – Париж; „Егео“ – Егейско море. Новите заемки се прибавят към старите гърцизми, срещани и у нас, в България, но и техният брой не е голям: „мармар“ – мрамор; „кадра“ – снимка; „каматен“ – хубав; „скураф“ – бръснач; „прукопса“ – сполучи; „паратико“ – напразно, лошо; „йам прог’ума“ – закусвам. Тези два пласта – турският и гръцкият – обаче не могат да променят широката и богатата **българска народна основа**, която тук може само да се маркира с няколко примера като: „сгадан’е“ – мир; „р’укам“ – викам; „заникнуван’е“ – залез; „горм“ – дърво; „образ“ – лице; „дрипи“ – дрехи; „драговам“ – обичам; „мрази ми“ – студено ми е; „прол’ато“ – пролет; „подзима“ – есен; „уйко“ – чичо; „брадва“; „л’оска са“ – сватка се; „рибарин“; „страничене“ – сливици; „йато“ – ядене; „л’убна“ – целуна и т.н., и т.н. – с хиляди лексикални единици. Това означава, че старинният характер на южнородопската лексика в много висока степен представя старобългарския лексикон. Двете големи не български лексикални напластявания в него не променят българския му етничен характер и той заедно с още по-устойчивата старинна граматична система, оформят самобитността и оригиналността на българския език като цяло.

Литература:

1. Армстронг, К. Ислямът. Кратка история, С., 2002.
2. Ас-Суйати Джалал ад-Дин Совершенство в кораническите науки, вып. 1, Учение о толковании Корана, М., 2000.
3. Ататюрк, М. К. Пути новой Турции 1919-1927, в 4-х т., М., 1929-1934.
4. Ботйов, Хр. Раздорите между балканските народи, в. „Знаме“, г. I, бр. 12, от 28 март 1875 г.
5. Българска национална доктрина: България през двадесет и първи век, ч. I.: Фундамент на българската национална доктрина, Стара Загора, 1997.
6. Вагабов, М.В. Ислам, женщина и семья. Махачкала, 1994.
7. Витошанска, М. Мидхат паша и българите. Митове и реалност, С., 2012.
8. Наполеони, Л. Ислямската държава и преначертаването на Близкия изток, С., 2014.
9. Поповъ, М. Българският народъ между европейските раси и народи, Придворна Печатница, С., 1938.
10. Течение на списание „Сигурност“ за периода 2012 – 2015 г.